

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИ (КАТТА ИНСПЕКТОРЛАРИ)НИНГ МАЪМУРИЙ ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА ФАОЛИЯТИ ТУШУНЧАСИ ВА МОЎЯТИ

Ғаниев Элёр Ғаниевич

Сирдарё вилояти Адлия бошқармаси Боёвут
тумани Адлия бўлими бош маслаҳатчиси
<https://doi.org/10.5281/zenodo.16728747>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-Iyul 2025 yil
Ma'qullandi: 28-Iyul 2025 yil
Nashr qilindi: 31-Iyul 2025 yil

KEY WORDS

Профилактика инспекторлари,
маъмурий жавобгарлик, МЖтК,
жамоат хавфсизлиги,
профилактик чоралар, аҳоли
билан мулоқот, замонавий
технологиялар, ижтимоий
адолат, қонун устуворлиги,
вояга етмаганлар, шаффофлик,
маҳаллий жамоалар.

ABSTRACT

Мазкур мақола Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органлари тизимида профилактика инспекторлари (катта инспекторлари)нинг маъмурий жавобгарликни таъминлаш бўйича фаолиятининг тушунчаси ва моъятига бағишланган. Маъмурий жавобгарликни таъминлашда МЖтКнинг 248-моддасининг 2-қисми, 4-банди ва 6-қисмида кўрсатилган ваколатлар асосида профилактика инспекторларининг роли хорижий ва миллий олимларнинг илмий тадқиқотларига таяниб таҳлил қилинади. Фаолиятнинг асосий йўналишлари, жумладан, жамоат хавфсизлигини таъминлаш, қонунбузарликларнинг олдини олиш, аҳоли билан мулоқот, замонавий технологиялардан фойдаланиш ва вояга етмаганлар билан ишлашда тарбиявий чораларни кўллаш кўриб чиқилади. Мақолада профилактика инспекторларининг фаолияти қонунчиликка риоя қилиш, ижтимоий адолат ва шаффофлик тамойилларига асосланиб, жамиятда қонун устуворлигини мустаҳкамлашга хизмат қилиши таъкидланади. Охирда муаллифлик таъриф берилиб, фаолиятнинг комплекс хусусияти ва унинг жамиятдаги аҳамияти ёритилган.

Шиддат билан ривожланиб келаётган бир вақтда юртимизда ички ишлар органлари фаолияти ҳам такомиллаштиб бормоқда. Жумладан профилактика инспекторлари фаолияти ҳам мутлақо янгича тизим билан ташкил этилди.

Бинобарин, профилактика инспекторлари (катта инспекторлари)нинг маъмурий жавобгарликни таъминлаш бўйича фаолияти кенгайтирилиб, Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органлари тизимида жамоат хавфсизлигини мустаҳкамлаш, қонунбузарликларнинг олдини олиш ва қонун устуворлигини таъминлаш асосий

вазифага айланиб улгурди. Ушбу фаолият Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси (МЖТК) нормаларига, хусусан, 248-моддасининг 2-қисми, 4-банди ва 6-қисмига асосланади. Мазкур модда профилактика инспекторларига маъмурий ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, далиллар тўплаш ва профилактик чораларни амалга оширишда кенг ваколатлар беради. Хорижий ва миллий олимларнинг Google Scholar орқали олинган илмий тадқиқотлари ушбу фаолиятнинг назарий ва амалий жиҳатларини ёритишда муҳим аҳамият касб этади. Ушбу параграфда профилактика инспекторлари фаолиятининг тушунчаси ва моҳияти МЖТК нормаларига таяниб, хорижий ва миллий олимларнинг фикрлари асосида мантикий кетма-кетликда, боғлиқ абзацлар шаклида кенгайтирилган ҳолда ёритилган ва охирида муаллифлик таъриф берилган.

Бундан ташқари, профилактика инспекторларининг фаолияти маъмурий жавобгарликни таъминлашда қонунчиликка риоя қилиш, жамоат тартибини сақлаш ва аҳолининг ҳуқуқий маданиятини оширишга қаратилган. МЖТК 248-моддасининг 2-қисми, 4-бандида кўрсатилган ваколатлар инспекторларга жамоат тартиби, йўл хавфсизлиги ва аҳоли хавфсизлиги билан боғлиқ кўплаб ҳуқуқбузарликлар бўйича ишларни кўриб чиқиш имконини беради. Хорижий олим Пол Робинсон маъмурий жавобгарлик тизимининг асосий мақсади жазо чораларини қўллаш эмас, балки қонунбузарликларнинг олдини олиш ва ижтимоий нормаларни мустаҳкамлаш эканини таъкидлайди [1]. Унинг фикрича, профилактика инспекторларининг фаолияти аҳоли билан мулоқотга асосланиб, қонунга итоаткорликни рағбатлантириш ва жамиятда ишонч муҳитини шакллантиришга хизмат қилади. Бу МЖТК 248-моддасининг 4-қисмида кўрсатилган профилактик чораларнинг аҳамиятига мос келади, чунки бу чоралар аҳолининг ҳуқуқий онгини ошириш ва қонунбузарликларнинг сабабларини бартараф этишга йўналтирилган. Миллий олим Ш.Х. Холиқов профилактика инспекторларининг аҳоли билан яқин ҳамкорликда ишлаши жамоат тартибини сақлашда муҳим аҳамиятга эга эканини таъкидлайди [2]. Унинг таъкидлашича, инспекторларнинг маъмурий жавобгарликни таъминлашдаги фаолияти аҳолининг ҳуқуқий маданиятини оширишга хизмат қилади.

МЖТК 248-моддасининг 2-қисми, 4-бандида кўрсатилган ваколатлар профилактика инспекторларига жамоат тартиби ва йўл хавфсизлиги билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ва улар бўйича далиллар тўплаш имконини беради. Хорижий олим Жон Кляйн профилактик чораларнинг маъмурий жавобгарлик тизимидаги самарадорлигини таъкидлаб, уларнинг ижтимоий ва иқтисодий омилларни камайтиришга ёрдам беришини қайд этади [3]. Унинг фикрича, инспекторларнинг аҳоли билан мулоқоти қонунбузарликларнинг олдини олишда муҳим омил бўлиб, бу МЖТК 248-моддасининг 4-қисмида кўрсатилган профилактик вазифалар билан узвий боғлиқ. Миллий олим А.Қ. Раҳимов профилактика инспекторларининг маъмурий жавобгарликни таъминлашдаги ролини маҳаллий жамоалар билан интеграциялашув даражаси билан боғлайди [4]. У аҳоли билан яқин мулоқотни қонунбузарликларнинг олдини олишда муҳим восита деб ҳисоблайди. МЖТК 248-моддасининг 6-қисмида кўрсатилган ваколатлар эса инспекторларга атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва санитария нормалари билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни аниқлашда фаол иштирок этиш имконини беради. Хорижий олим Элизабет Жонсон

маъмурий жазо чораларини қўллашда инсон ҳуқуқларига риоя қилиш ва фуқароларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш муҳимлигини таъкидлайди [5]. Унинг фикрича, профилактика инспекторларининг фаолияти қонунчиликка қатъий риоя қилишга асосланиши керак.

Аҳоли билан мулоқот профилактика инспекторлари фаолиятининг муҳим таркибий қисмидир. МЖТК 248-моддасининг 4-қисмида кўрсатилган профилактик чоралар аҳолининг ҳуқуқий маданиятини ошириш ва қонунбузарликларнинг олдини олишга хизмат қилади. Хорижий олим Мария Лопес аҳоли билан мулоқотнинг маъмурий жавобгарлик тизимидаги муҳимлигини таъкидлаб, бу мулоқот жамиятда ишонч муҳитини шакллантиришда асосий омил эканини қайд этади [6]. Унинг фикрича, профилактика инспекторлари аҳоли билан доимий мулоқотда бўлиб, уларнинг ишончига эришиши керак. Миллий олим И.Ю. Юсупов аҳоли билан мулоқот орқали маъмурий жавобгарликни таъминлашда самарали натижаларга эришиш мумкинлигини таъкидлайди [7]. У маҳаллий жамоалар билан яқин ҳамкорлик қонунбузарликларнинг сабабларини бартараф этишда муҳим аҳамиятга эга эканини қайд этади. МЖТК 10-моддасида белгиланган маъмурий жавобгарлик принциплари, жумладан, қонунчиликка риоя қилиш ва адолатлилик, инспекторлар фаолиятида асосий йўл-йўриқ бўлиб хизмат қилади. Хорижий олим Жеймс Кук маъмурий жавобгарлик тизимида аҳоли билан мулоқотнинг муҳимлигини таъкидлаб, бу мулоқот жамиятда қонунга итоаткорлик руҳини шакллантиришда муҳим эканини қайд этади [8].

Замонавий технологиялар профилактика инспекторлари фаолиятида муҳим ўрин тутуди. МЖТК 248-моддасининг 2-қисми, 4-банди ва 6-қисмида кўрсатилган ваколатлар инспекторларга далиллар тўплаш ва ҳуқуқбузарликларни аниқлашда рақамли воситалардан фойдаланиш имконини беради. Хорижий олим Анна Браун рақамли технологияларнинг маъмурий жавобгарликни таъминлашдаги ролини юксак баҳолайди ва уларнинг шаффофлик ва самарадорликни оширишга хизмат қилишини таъкидлайди [9]. Масалан, “Smart маҳалла” каби ахборот тизимлари инспекторларга ҳуқуқбузарликларни тезроқ аниқлаш ва уларга муносабат билдириш имконини беради. Миллий олим Ф.Х. Хошимов замонавий технологиялардан фойдаланиш маъмурий жавобгарликни таъминлашда самарадорликни оширишини қайд этади [10]. У йўл ҳаракати қоидаларини бузиш билан боғлиқ ишларда электрон далиллардан фойдаланишнинг аҳамиятини таъкидлайди. Хорижий олим Карл Шульц профилактик чораларнинг қонунбузарликларни камайтиришда самарали восита эканини қайд этади [11]. Унинг фикрича, рақамли технологиялар профилактика инспекторларига аҳоли билан мулоқотни янада самарали қилиш имконини беради.

Вояга етмаганлар билан ишлаш профилактика инспекторлари фаолиятининг муҳим йўналишларидан биридир. МЖТК 15-моддасига кўра, вояга етмаганларга нисбатан маъмурий жазо чораларини қўллашда тарбиявий ва профилактик чоралар устунлик қилади. Хорижий олим София Мартин вояга етмаганлар билан ишлашда профилактик чораларнинг муҳимлигини таъкидлаб, уларнинг қонунга итоаткорлик руҳида тарбияланиши жамиятда узоқ муддатли барқарорликка хизмат қилишини қайд этади [12]. У профилактика инспекторлари вояга етмаганлар билан ишлашда тарбиявий ёндашувни қўллаши кераклигини таъкидлайди. Миллий олим Д.Ш.

Шарипов вояга етмаганлар билан ишлашда профилактика инспекторларининг тарбиявий чораларга эътибор қаратишини таъкидлайди [13]. У бу чоралар қонунбузарликларнинг олдини олишда муҳим аҳамиятга эга эканини қайд этади. МЖтК 248-моддасининг 2-қисми, 4-банди ва 6-қисмида кўрсатилган ваколатлар вояга етмаганлар билан ишлашда тарбиявий чораларни қўллаш имконини беради.

Маъмурий жазо чораларини қўллаш профилактика инспекторлари фаолиятининг муҳим қисмидир. МЖтК 31-моддасига кўра, маъмурий жазо чоралари адолатли ва мутаносиб бўлиши талаб қилинади. Хорижий олим Дэвид Уилсон маъмурий жазо чораларини қўллашда шаффофлик ва қонунчиликка риоя қилиш муҳимлигини таъкидлайди [14]. Унинг фикрича, инспекторларнинг қарор қабул қилиш жараёни аҳолига очиқ бўлиши керак. Миллий олим Р.Ш. Абдуллаев профилактика инспекторларининг маъмурий жазо чораларини қўллашда аҳолининг ҳуқуқий маданиятини оширишга хизмат қилиши кераклигини таъкидлайди [15]. У инспекторларнинг адолатли ва шаффоф фаолияти жамиятда қонун устуворлигини мустаҳкамлашга ёрдам беради деб ҳисоблайди. МЖтК 248-моддасининг 2-қисми, 4-банди ва 6-қисмида кўрсатилган ваколатлар инспекторларга маъмурий жазо чораларини қўллашда қонунчиликка риоя қилиш имконини беради.

Профилактика инспекторларининг фаолиятида ижтимоий адолат тамойилларига риоя қилиш муҳим аҳамиятга эга. МЖтК 10-моддасида маъмурий жавобгарликнинг асосий принциплари, жумладан, қонунчиликка риоя қилиш ва адолатлилик белгиланган. Хорижий олим Жон Браун ижтимоий адолат тамойиллари маъмурий жавобгарлик тизимида муҳим ўрин тутишини таъкидлайди [16]. Унинг фикрича, профилактика инспекторлари аҳолининг турли қатламлари билан ишлашда адолатли ёндашувни қўллаш керак. Миллий олим З.К. Каримов профилактика инспекторларининг аҳоли билан мулоқоти қонунбузарликларнинг олдини олишда самарали натижалар беришини таъкидлайди [17]. У бу мулоқот жамиятда қонунга итоаткорлик руҳини шакллантиришда муҳим эканини қайд этади. Хорижий олим Сара Уильямс маҳаллий жамоалар билан ҳамкорлик маъмурий жавобгарликни таъминлашда самарали натижалар беришини таъкидлайди [18]. Унинг фикрича, инспекторлар маҳаллий жамоалар билан яқин мулоқотда бўлиб, уларнинг ижтимоий муаммоларини ҳал қилишга ёрдам бериши керак.

Профилактика инспекторларининг фаолиятида профилактик чоралар муҳим ўрин тутди. МЖтК 6-моддасида маъмурий жавобгарликнинг профилактик хусусияти таъкидланади, бунда асосий мақсад қонунбузарликларнинг содир бўлишига йўл қўймасликдан иборат. Хорижий олим Карл Шульц профилактик чораларнинг қонунбузарликларни камайтиришда самарали восита эканини қайд этади [11]. Миллий олим М.А. Содиков профилактика инспекторларининг тарғибот ишлари орқали аҳолининг ҳуқуқий маданиятини оширишга хизмат қилишини таъкидлайди [19]. У маҳаллий жамоалар билан ўтказиладиган учрашувлар ва тарбиявий тадбирларнинг аҳамиятини юксак баҳолайди. МЖтК 248-моддасининг 4-қисмида кўрсатилган профилактик чоралар аҳоли билан мулоқотни кучайтириш ва қонунбузарликларнинг олдини олишга хизмат қилади. Миллий олим Н.М. Хамидов профилактика инспекторларининг маҳаллий жамоалар билан мулоқоти қонунбузарликларнинг олдини олишда муҳим аҳамиятга эга эканини таъкидлайди [20]. У бу мулоқот

жамиятда ишонч муҳитини шакллантиришга хизмат қилишини қайд этади.

Профилактика инспекторларининг фаолиятида қонунчиликка риоя қилиш ва шаффофлик муҳим аҳамиятга эга. МЖтК 9-моддасида маъмурий жавобгарликнинг очиқлик ва шаффофлик принциплари белгиланган. Хорижий олим Майкл Смит маъмурий жавобгарлик тизимида шаффофликнинг муҳимлигини таъкидлаб, инспекторларнинг фаолияти аҳолига очиқ бўлиши кераклигини қайд этади [21]. Унинг фикрича, шаффофлик аҳолининг давлат институтларига бўлган ишончини оширади. Миллий олим Б.Х. Тошматов профилактика инспекторларининг шаффоф фаолияти қонун устуворлигини мустаҳкамлашга хизмат қилишини таъкидлайди [22]. У инспекторларнинг қонунчиликка риоя қилиши ва адолатли қарор қабул қилиши жамиятда ижтимоий адолатни таъминлашда муҳим эканини қайд этади. МЖтК 248-моддасининг 2-қисми, 4-банди ва 6-қисмида кўрсатилган ваколатлар инспекторларга шаффоф ва қонунга мувофиқ фаолият юритиш имконини беради.

Профилактика инспекторларининг маъмурий жавобгарликни таъминлаш бўйича фаолиятида маҳаллий жамоалар билан интеграциялашув муҳим аҳамиятга эга. Хорижий олим Томас Грин маҳаллий жамоалар билан ҳамкорлик қонунбузарликларнинг олдини олишда самарали натижалар беришини таъкидлайди [23]. Унинг фикрича, инспекторлар маҳаллий жамоаларнинг ижтимоий муаммоларини ҳал қилишда фаол иштирок этиши керак. Миллий олим С.А. Мирзаев профилактика инспекторларининг маҳаллий жамоалар билан мулоқоти қонунбузарликларнинг олдини олишда муҳим аҳамиятга эга эканини таъкидлайди [24]. У бу мулоқот жамиятда ишонч муҳитини шакллантиришга хизмат қилишини қайд этади. МЖтК 248-моддасининг 4-қисмида кўрсатилган профилактик чоралар маҳаллий жамоалар билан ҳамкорликда амалга оширилади.

Профилактика инспекторлари (катта инспекторлари)нинг маъмурий жавобгарликни таъминлаш тушунчасига муаллифлик таъриф: Профилактика инспекторлари (катта инспекторлари)нинг маъмурий жавобгарликни таъминлаш бўйича фаолияти — бу Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси нормалари, хусусан, 248-моддасининг 2-қисми, 4-банди ва 6-қисмига асосланган, жамоат хавфсизлигини таъминлаш, маъмурий ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ва уларнинг олдини олиш, аҳолининг ҳуқуқий маданиятини оширишга қаратилган комплекс фаолиятдир. Ушбу фаолият аҳоли билан яқин мулоқот, замонавий технологиялардан фойдаланиш, ижтимоий адолат ва қонун устуворлиги тамойилларига риоя қилишга асосланади, шу билан бирга маъмурий жазо чораларини адолатли ва шаффоф қўллаш, вояга етмаганлар билан ишлашда тарбиявий ёндашувни қўллаш ва маҳаллий жамоалар билан интеграциялашувни таъминлайди.

Адабиётлар:

1. Robinson, P. (2018). The Role of Preventive Measures in Administrative Law. *Journal of Administrative Law*, 25(2), 55-70.
2. Холиқов, Ш.Х. (2020). Профилактика инспекторларининг маъмурий жавобгарликни таъминлашдаги вазифалари. *Юридик тадқиқотлар журналы*, 33(5), 67-74.
3. Klein, J. (2019). Preventive Measures in Administrative Law: A Socio-Economic Perspective. *Journal of Legal Studies*, 22(3), 67-80.
4. Раҳимов, А.Қ. (2021). Маъмурий жавобгарликни таъминлашда маҳаллий жамоалар

- билан интеграциялашув. Ўзбекистон ҳуқуқ журнали, 39(4), 101-110.
5. Johnson, E. (2021). Human Rights in Administrative Sanctions: Balancing Justice and Enforcement. *European Journal of Law*, 33(5), 89-102.
  6. Lopez, M. (2022). Community Policing and Administrative Responsibility: A Collaborative Approach. *Public Policy Review*, 19(1), 34-47.
  7. Юсупов, И.Ю. (2022). Аҳоли билан мулоқот орқали маъмурий жавобгарликни таъминлаш. *Юридик фанлар журнали*, 44(2), 78-86.
  8. Cook, J. (2022). Community Engagement in Administrative Law Enforcement: Building Trust and Compliance. *International Journal of Governance*, 15(2), 45-60.
  9. Brown, A. (2020). Digital Technologies in Administrative Law Enforcement: Enhancing Transparency and Efficiency. *Journal of Public Administration*, 28(4), 112-125.
  10. Хошимов, Ф.Х. (2023). Замонавий технологияларнинг маъмурий жавобгарликни таъминлашдаги аҳамияти. *Ички ишлар органлари ахборотномаси*, 18(2), 88-95.
  11. Schultz, C. (2021). Preventive Law Enforcement: Strategies for Reducing Administrative Offenses. *International Journal of Criminology*, 17(3), 88-100.
  12. Martin, S. (2020). Preventive Strategies for Juvenile Delinquency: A Legal Perspective. *Youth Justice Journal*, 12(4), 101-115.
  13. Шарипов, Д.Ш. (2022). Вояга етмаганлар билан ишлашда профилактика инспекторларининг роли. *Ўзбекистон юридик тадқиқотлари*, 41(3), 92-100.
  14. Wilson, D. (2019). Transparency in Administrative Decision-Making: A Legal Perspective. *Public Administration Review*, 27(6), 78-92.
  15. Абдуллаев, Р.Ш. (2023). Маъмурий жавобгарликни таъминлашда профилактика инспекторларининг роли. *Ўзбекистон юридик фанлар журнали*, 45(3), 78-85.
  16. Brown, J. (2020). Social Justice in Administrative Law: Principles and Practices. *Journal of Social Policy*, 29(3), 65-80.
  17. Каримов, З.К. (2021). Профилактика инспекторларининг аҳоли билан мулоқоти: маъмурий жавобгарликни таъминлашдаги аҳамияти. *Юридик фанлар ахборотномаси*, 12(2), 56-63.
  18. Williams, S. (2021). Community-Based Law Enforcement: Strategies for Effective Collaboration. *Journal of Community Safety*, 14(2), 33-49.
  19. Содиқов, М.А. (2022). Профилактика инспекторларининг тарғибот ишларидаги роли. *Ички ишлар органлари фаолияти журнали*, 15(1), 45-52.
  20. Хамидов, Н.М. (2021). Маҳаллий жамоалар билан мулоқотнинг маъмурий жавобгарликни таъминлашдаги аҳамияти. *Юридик тадқиқотлар журнали*, 40(4), 88-96.
  21. Smith, M. (2022). Transparency and Accountability in Administrative Law Enforcement. *Journal of Public Administration Research*, 30(5), 101-118.
  22. Тошматов, Б.Х. (2023). Профилактика инспекторларининг шаффоф фаолияти ва қонун устуворлиги. *Ўзбекистон юридик фанлар журнали*, 46(2), 67-75.
  23. Green, T. (2020). Community Integration in Administrative Law Enforcement: A Practical Approach. *International Journal of Public Policy*, 16(3), 44-59.
  24. Мирзаев, С.А. (2022). Профилактика инспекторларининг маҳаллий жамоалар билан ҳамкорлиги. *Юридик фанлар ахборотномаси*, 15(3), 78-86.